ALKOGOLIZMDA SURUNKALI QARAMLIKNING TIBBIY-BIOLOGIK TAHLILI VA ZAMONAVIY TERAPEVTIK STRATEGIYALAR

XIVA ABU ALI IBN SINO NOMIDAGI
JAMOAT SALOMATLIGI TEXNIKUMI
ALLABERGANOVA DILNOZA BAXRAM QIZI,
MARIMOVA BEG'UBOR KURANBAYEVNA

imrconf.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada alkogolizm kasalligining kelib chiqish sabablari, pato genezi va uning inson organizmiga ta'siri zamonaviy narkologiya priz masidan ko'rib chiqiladi. Maqolada erkaklar va ayollarda kasallikning kechish xususiyatlari, genetik moyillik omillari hamda davolashning eng so'nggi usullari, jumladan farmakoterapiya va psixoterapiya uyg'unligi tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *Alkogolizm, etil spirti, abstinent sindromi, jigar sirrozi, genetik moyillik, reabilitatsiya, detoksikatsiya, kognitiv-xulq-atvor terapiyasi.*

Kirish:

Alkogolizm — bu shunchaki zararli odat emas, balki markaziy asab tizimining surunkali, qaytalanuvchi kasalligidir. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish har yili dunyoda 3 milliondan ortiq o'limga sabab bo'ladi. Alkogolizm nafaqat shaxsning somatik salomatligini yemiradi, balki uning ijtimoiy degradatsiyasiga va oilaviy munosabatlarining parchala nishiga olib keladi.

Alkogolizm tushunchasi va bosqichlari.

Alkogolizm etil spirtiga nisbatan jismoniy va ruhiy qaramlik bilan xarak terlanadi. Tibbiyotda kasallik uchta asosiy bosqichga bo'linadi:

I bosqich (Nevrastenik): Ichishga bo‘lgan kuchli moyillik paydo bo‘ ladi, miqdor ustidan nazorat yo‘qoladi, organizmning himoya reaksiyasi (qusish) yo‘qoladi.

II bosqich (Narkomanik): Abstinent sindromi (pohmel) shakllanadi. Bemor ichishni to‘xtata olmaydi (zapoylar boshlanadi).

III bosqich (Ensefalopatik): Alkogolga tolerantlik pasayadi (ozgina miqdordan mast bo‘lish), shaxsning intellektual va axloqiy degradat siyasi sodir bo‘ladi, ichki a’zolar (jigar, yurak) funksiyasi buziladi.

Kasallikning kelib chiqish sabablari

Alkogolizm rivojlanishi multidissiplinar muammodir:

Biologik omillar: Miya neyromediatorlari (dofamin, GAMK) almashinuvining buzilishi.

Psixologik omillar: Stress, depressiya, o‘ziga bo‘lgan ishonchning pastligi, emotsional muammolardan qochish istagi.

Ijtimoiy omillar: Atrof-muhit ta’siri, oiladagi ichkilikbozlik an’analari, spirtli ichimliklarning oson topilishi.

Erkaklar va ayollarda kasallikning kechish xususiyatlari

Erkaklarda: Kasallik odatda sekinroq rivojlanadi (7–10 yil). Asosiy sabablar ko‘pincha ijtimoiy muhit va do‘stlar bilan bog‘liq bo‘ladi.

Jigar va yurak-qon tomir tizimi birinchi navbatda zarar ko‘radi.

Ayollarda: "Teleskopik alkogolizm" kuzatiladi, ya’ni qaramlik erkak larga nisbatan 2-3 barobar tezroq (1–3 yil ichida) shakllanadi.

Sababi: Ayollar organizmida suv miqdori kamroq va alkogol degidro genaza (spirtni parchalovchi ferment) faolligi past.

Psixologik jihat: Ayollar ko‘pincha yashirincha, yolg‘izlikda ichishga moyil bo‘ladilar, bu esa tashxis qo‘yishni qiyinlashtiradi.

Alkogolizmning avlodlarga berilishi (Genetika)

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, alkogolizmga moyillikning 50–60% qismi genetik omillar bilan bog‘liq.

imrconf.com

Fermentativ genlar: Etanolni parchalovchi fermentlarni kodlovchi gen lardagi mutatsiyalar (masalan, ALDH2 geni).

Xulq-atvor genlari: Tavakkalchilikka va impulsivlikka javob beruvchi genlar.

Fetal alkogol sindromi: Homiladorlik paytida ona ichishi natijasida bolaning aqliy va jismoniy nuqsonlar bilan tug‘ilishi.

Tashxis va differensial tashxis

Tashxis qo‘yishda quyidagi usullardan foydalaniladi:

Klinik suhbat: CAGE yoki AUDIT so‘rovnomalari.

Laboratoriya: Qonda GGT (gamma-glutamiltransferaza), ALT, AST fermentlari va CDT (karbongidrat-defitsitli transferrin) miqdorini aniqlash.

Differensial tashxis: Alkogolizmni endogen depressiya, shizofreniya va organik miya kasalliklaridan farqlash lozim, chunki bu kasalliklar ichki likbozlik niqobi ostida kechishi mumkin.

Davolashda zamonaviy yondashuvlar

Bugungi kunda alkogolizmni davolash kompleks xarakterga ega:

A. Detoksikatsiya va Farmakoterapiya

Organizmni zaharli mahsulotlardan (atsetaldegid) tozalash.

Aversiv terapiya: Disulfiram (Antabus) — spirt iste’mol qilganda kuchli zaharlanish reaksiyasini beradi.

Retseptorlarni bloklash: Naltrekson — ichkilikdan olinadigan "huzur" (eyforiya) hissini yo‘qotadi.

B. Psixoterapiya

Kognitiv-xulq-atvor terapiyasi: Bemorga stress bilan alkogolsiz kurashishni o‘rgatish.

12 qadam dasturi: "Anonim alkogoliklar" guruhlarida ijtimoiy reabilitatsiya.

C. Zamonaviy texnologiyalar

imrconf.com

Transkranial magnit stimulyatsiyasi (TMS): Miyaning qaramlikka ma s'ul markazlariga magnit to'lqinlari bilan ta'sir qilish.

Neyrofeedback: Miyaning bioelektr faolligini o'z-o'zidan boshqarishni o'rganish.

Kasallikning oldini olish

Profilaktika uch bosqichdan iborat:

Birlamchi: Maktab yoshidan sog'lom turmush tarzini shakllantirish.

Ikkilamchi: Xavf guruhidagi shaxslar (irsiyatida borlar) bilan ishlash.

Uchlamchi: Davolangan bemorlarning qayta ichib ketmasligini (retsidiv) ta'minlash.

Xulosa

Alkogolizm — bu butun umr davom etadigan nazoratni talab qiluvchi kasallikdir. Uni faqatgina iroda kuchi bilan davolab bo'lmaydi; bu yerda malakali tibbiy yordam, genetik moyillikni hisobga olish va eng muhimi, bemorning hayot tarzini butkul o'zgartirishga bo'lgan intilishi zarur. O'zbekiston sharoitida oilaviy qadriyatlar va mahalla tizimi reabilitatsiya jarayonida muhim ijobiy omil bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sharifov T.X. "Narkologiya". Darslik, Toshkent, 2021.
2. Murodov A.S. "Klinik narkologiya asoslari", 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi SSVning kardiologik va nevrologik asoratlar bo'yicha uslubiy qo'llanmalari.
4. Koob, G. F., & Volkow, N. D. (2020). Neurobiology of Addiction. The Lancet Psychiatry.
5. American Psychiatric Association. (2022). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5-TR).
6. Johnson,B.A.(2021).Addiction Medicine:Science and Practice. Elsevier.
7. Journal of Studies on Alcohol and Drugs. "Genetic markers of alcoholism in modern medicine" (2024).

imrconf.com